50–80 cm. Jame aptikta 11 lipdytinės keramikos lygiu ir brūkšniuotu paviršiumi fragmentų. Šurfe 4 kultūrinio sluoksnio storis – iki 70 cm. Jame aptikti 2 lipdytinės keramikos fragmentai.

Rudaminos piliakalnis su papėdės gyvenviete (Lazdijų r., Lazdijų sen.) (A 187KP) yra 1 km į P nuo Lazdijų–Kalvarijos kelio sankryžos su keliu į Šeštokus ir 800 m į PV nuo Rudaminos Švč. Trejybės bažnyčios. Jis įrengtas atskiros didelės kalvos viršūnėje. Rudaminos piliakalnis su papėdės gyvenviete datuojamas V–XIII a. (*LPA*, V., 2005, t. II, p. 36).

Rudaminos piliakalnio su papėdės gyvenviete teritorijoje ištirtas 7 m² plotas – 7 1x1 m dydžio šurfai. Juose archeologiškai vertingo sluoksnio, radinių ar objektų neaptikta.

FIELD EVALUATIONS OF LAZDIJAI DISTRICT HILL FORT SITES

In 2006, in connection with the implementation of a Lithuanian – Polish tourism development project, evaluations were made of the territories of 3 Lazdijai District hill fort sites and the settlements at their feet. An area of 7 m² was excavated in the territory of the Paveisininkai hill fort site and settlement. In test pit 6 a 10–20 cm thick cultural layer was recorded and a hand built pottery sherd was found. An area of 5 m² was excavated in the territory of the Prelomciškė hill fort site and settlement. In test pits 1 and 4 a cultural layer was discovered and 13 hand built pottery sherds found. An area of 7 m² was excavated in the territory of the Rudamina hill fort site and settlement but no archaeologically valuable layer, finds, or objects were discovered.

LIEPORIŲ NEĮTVIRTINTA GYVENVIETĖ I

Birutė SALATKIENĖ

Nuo 1992 m. tyrinėjama Lieporių neįtvirtinta gyvenvietė I (Šiaulių miestas) įeina į Lieporių archeologinių paminklų kompleksą (V–VIII a. kapinynas ir 2 gyvenvietės) (žr. *ATL 1992 ir 1993 metais*, V., 1994, p. 64–73; *ATL 1994 ir 1995 metais*, V., 1996, p. 47–52; *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 90–99; *ATL 1998 ir 1999 metais,* V., 2000, p. 103–106; *ATL 2000 metais*, V., 2002, p. 37–40; *ATL 2004 metais*, V., 2006, p. 45–52; *ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 30–35).

2006 metų tyrinėjimų pagrindinis tikslas buvo pratęsti gyvenvietės tiriamą plotą į V pusę nuo perkasos 171, kurioje 2004 m. buvo rastos dviejų pastatų liekanos (vieno iš jų buvo likę degėsiai). Norėta patikslinti pastatų matmenis bei nustatyti funkciją. Ekspedicijoje liepos 17 – rugpjūčio 25 d. dirbo ŠU III kursų studentai istorikai, atlikę čia archeologinę praktiką.

2006 m. buvo iškasta perkasa 172, kurios plotas 50 m² (1 pav.).Tačiau ši perkasa iki galo nebuvo ištirta. Iki įžemio buvo ištirtas 22 m² plotas, o kitas perkasos plotas (28 m²), ištirtas dalinai ir užkonservuotas. Ekspedicijos pradžioje planuota patikslinti perkasoje 171 užfiksuotų *pastatų 6* ir *7* liekanų matmenis. Perkasos 172 kv. 1–2A–B, 50–60 cm gylyje aptiktas degėsių plotelis buvo sudegusio *pastato 6* degėsių ploto dalis, tačiau šis plotas netilpo ir šioje perkasoje. Siekiant galutinai išaiškinti šio pastato degėsių ploto matmenis, ateityje teks plėsti tyrimų plotą į P pusę.

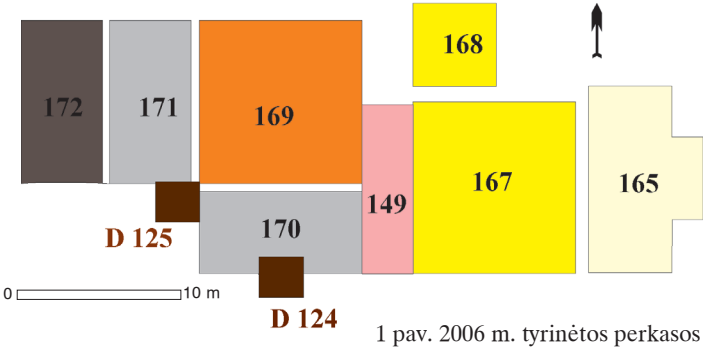

1 pav. 2006 m. tyrinėtos perkasos 172 vieta. *B. Salatkienės brėž.*
Fig. 1. Location of trench 172, which was excavated in 2006.

Pastato 7 liekanų perkasoje 172 neaptikta. Tenka konstatuoti, kad 2004 m. padaryta išvada apie čia buvusį senesnį pastatą, kuris ne sudegė, kaip visi Lieporių gyvenvietės I iki šiol aptikti pastatai, o sunyko, buvo neteisinga. Perkasoje 172 atrasta užakusi kūdra, kurios plotas išeina ir į R už minėtos perkasos ribos, verčia atmesti pastato galimybę tokioje artimoje jos aplinkoje. Tenka pripažinti, kad Lieporių gyvenvietėje I yra atrasti ir ištirti tik 6 pastatai.

Perkasos 172 kultūrinį sluoksnį sudarė du skirtingi horizontai. Viršutinis 10–50 cm storio horizontas buvo bendrasis gyvenvietės kultūrinis sluoksnis su gyvenamai aplinkai būdingais radiniais. Tai buvo tamsi, minkšta, rusvo atspalvio maišyta žemė, joje buvo gausu akmenų, kurių dauguma skaldyti, dalis apdegę. Be to, jame rasta angliukų ir nuodėgulių, gyvulių kaulų ir dantų, apdegusio molio tinko gabalų ir trupinių, smulkių lipdytų puodų lygiu paviršiumi šukelių ir trupinių, šlako gabalų, akmeninių ir geležinių dirbinių. Bendrajam gyvenvietės kultūriniam sluoksniui priklauso ir sudegusio *pastato 6* degėsių ploto PV dalis.

Apatinį kultūrinio sluoksnio horizontą sudarė kūdros dumblas, aptiktas tik perkasos Š dalyje. Tai labai tamsi, beveik juoda, melsvo atspalvio, riebi, drėgna žemė. Joje aptikti visi aukštesniame horizonte buvę radinių tipai bei tik jam būdingų radinių – medienos, pagalių, skiedrų gabalai, neblogai išsilaikę dumble.

Bendrojo gyvenvietės kultūrinio sluoksnio ir kūdros radiniai iš esmės nesiskyrė, todėl bus aptariami kartu.

Šių metų tyrinėjimų metu buvo surinkta dauguma kultūrinio sluoksnio angliukų. Jie buvo nuo 0,2 iki 1,5 cm skersmens, pasitaikė keli didesni anglių gabalai. Be to, buvo rasti keli dideli 5–15 cm ilgio ir 5 cm pločio nuodėguliai. Daugiausia angliukų surinkta kv. 1–2 A–B, 30–60 cm gylyje, kūdros pakraštyje kv. 4B ir kūdros dugne kv. 7B, 1–1,1 m gylyje.

Perkasoje 172 rasta nemažai įvairaus dydžio akmenų nuo 3x5x8 cm iki 27x17x20 – 30x20x25 cm. Dalis jų buvo lauko rieduliukai, tačiau dauguma skaldyti, nemažai jų apdegę, kiti visai sudegę, trupantys. Akmenų gausu visame kultūriniame sluoksnyje. Didžiausia akmenų sankaupa aptikta kūdros plote, jos paviršiuje. Sankaupos akmenys buvo išsidėstę kv. 4–10A–E, tačiau pasiskirstę netolygiai. Kv. 6D–E, 6–7A–B, 8B–C, 8–9D–E jie gulėjo glaudžiai, tarsi grindinys, o kitose sankaupos vietose akmenų buvo rečiau.

Rūdžių priemaišų pastebėta visame tyrinėto ploto viršutiniame horizonte, bendrame kultūriniame sluoksnyje. Šioje, žemiausioje, gyvenvietės vietoje rūdys kaip kultūrinio sluoksnio priemaiša buvo aptinkamos ir anksčiau.

Degto molio tinko gabalų ir trupinių rasta visame kultūriniame sluoksnyje, bet kūdros dumble jo pasitaikė kur kas rečiau. Molio tinkas buvo rusvas, gelsvas, kartais perdegęs. Buvo nemažų gabalų, 4x2x3 cm dydžio, tačiau pasitaikė ir visai smulkių trupinių. Molio masė tanki, su smėlio priemaiša.

Šlako rasta ir bendrame gyvenvietės kultūriniame sluoksnyje, ir kūdros dumble, bet kūdroje gerokai mažiau. Tarp jų buvo keletas rudnelių sienelių gabalų su prikepusiu šlaku, dugninės rudnelės gargažės nuolauža, kelios tekiojo šlako nuolaužos.

2006 m. buvo rasta gyvulių kaulų ir dantų fragmentų. Tai buvo stambūs sąnariniai kaulai, žandikauliai, iltys ir dantys.

Iš archeologinių dirbinių Lieporių neįtvirtintoje gyvenvietėje I 2006 m. rasta keramikos, geležinių ir akmeninių darbo įrankių.

Puodų šukių rasta labai nedaug, jos smulkios. Buvo surinkti net labai smulkūs puodų šukių gabaliukai, tačiau tik keli iš jų įtraukti į radinių sąrašą, o kiti dėl smulkumo priskirti prie masinės medžiagos. Šukės buvo nuo 0,5x0,5 cm iki 4,2x5,6 cm. Keramikos tipą buvo galima nustatyti ne visada, kai kurie fragmentai buvo tokie smulkūs, kad tik iš molio masės buvo galima nuspręsti, jog tai keramika. 2006 m. Lieporių neįtvirtintoje gyvenvietėje I buvo aptiktos tik vieno keramikos tipo šukės – tai keramika lygiu paviršiumi. Rasti 2 dugnų fragmentai, vienas I raidės formos kraštelis, o kiti – puodų šonų fragmentai. Tai labai smulkūs keramikos fragmentai, pagal kuriuos išsamesnių išvadų padaryti negalima.

2006 m. rasti 32 akmeniniai dirbiniai. Tai 9 trintuvai, 2 galąstuvai, 8 gludikliai, 8 gludinimo akmenys, 1 grūstuvas, viena išgrąža ir 3 abejotinos paskirties dirbiniai. Trintuvai buvo apskriti, pailgi ar netaisyklingos formos, su vienu, dviem ar keturiais plokščiais darbiniais paviršiais, netaisyklingo stačiakampio, trikampio, trapecijos formos skerspjūviu. Jų skersmuo siekė nuo 7,3 cm iki 12,9 cm. Galąstuvai keturkampiai, stačiakampio pjūvio, vienas padarytas iš smiltainio, o kitas iš granito.

Gludikliais pavadinome tokius akmeninius dirbinius, kurių du ar keli paviršiai nugludinti ir sudaro bukus kampus. Jų dydis gana įvairus, bet vidutiniškai jie būna 10x8x12 cm. Daugiausia gludiklių buvo rasta geležies verslo vietoje, kuri tyrinėta 1992 ir 1994–2000 m., todėl buvo padaryta išvada, kad jie naudoti ką tik nukaltų geležinių dirbinių pirminiam apdorojimui. 2006 m. rasti 8 gludikliai nei formomis, nei dydžiu nesiskiria nuo rastųjų ankstesniais metais.

Gludinimo akmenys – tai plokšti, keturkampiai, pailgi ar trikampiai apgludinti akmenys, kurių vienas paviršius būna plokščias, retai – įlinkęs. Jie būna 19–16 cm ilgio, 13 cm pločio ir 7,8–10,4 cm storio. Pirmą kartą gludinimo akmenys aptikti 1995 m. tyrinėjant kalvio žaizdrą ir jo aplinką, o daugiau atrasta 2000 m., kai buvo aptikta išmestų, nebenaudojamų akmeninių kalvės įrankių krūva. Akmenys gludinimui, kaip ir gludikliai, buvo siejami su kalvyste, geležinių dirbinių pirminiu apdorojimu, tačiau atradus jų toli nuo geležies lydyklos, kyla mintis, kad jų paskirtis turėjo būti universalesnė. Šiais metais visi gludinimo akmenys rasti bendrame gyvenvietės kultūriniame sluoksnyje 60–70 cm gylyje.

Grūstuvas buvo rastas tik vienas. Jis pailgas, patogus paimti į ranką, išgaubtu darbi-

niu paviršiumi. Išgrąža rasta tik viena. Tai nedidelio akmens dirbinio 1,3 cm skersmens skylės išgrąža.

Kelių akmeninių dirbinių paskirtis nenustatyta. Iš viso rasti 27 akmeninių gludintų dirbinių fragmentai. Jie įvairaus dydžio, kai kurie perdegę ir sutrupėję. Tai nuolaužos, kurių vieną kampą sudaro trys stačiais kampais sueinantys paviršiai ar charakteringi bukais kampais sueinantys du gludiklių paviršiai. Daugelio nuolaužų funkcijos nustatyti nepavyko, juos atpažinti galima tik iš gludinto paviršiaus. Gludintų akmens dirbinių fragmentų rasta abiejuose kultūrinio sluoksnio horizontuose.

Geležiniai dirbiniai buvo rasti tik du, abu 70–80 cm gylyje, bendrojo gyvenvietės kultūrinio sluoksnio apačioje. Tai buvo geležinis lazdelinis smeigtukas ir sunykusi geležinė yla.

Svarbiausias ir vertingiausias 2006 m. Lieporių neįtvirtintos gyvenvietės I radinys buvo užduмblėjusi kūdra. Dar prieš keletą metų tyrinėtojos dėmesį buvo patraukęs drėgnų vietų augalų plotelis, buvęs tarsi visai sausoje vietoje vidury laukų. Perkasa 172 buvo iškasta to plotelio PR pakraštyje. Kaip paaiškėjo, minėtų augalų plotelio ribos sutapo su kūdros ribomis. 2006 m. buvo ištirtas tik apie 10 m^2 kūdros plotas jos PR krante. Šiuo metu jos plotas dar nenustatytas, tačiau jos kranto linija lenkta ir eina iš PV į ŠR. Žinoma, ji buvo iškasta, nes jos krantas – geltonasis priesmėlis, būdingas lomelės dugnui, ant kurio susiklostė kūdros dumblas. Jei tai būtų natūralus vandens telkinys, jo geologinė aplinka būtų kitokia, dugne ir pakraščiuose būtų susiklostę smėlio. Kūdros kranto nuolydis – 70–80 cm nuo buvusio įžemio paviršiaus, o krantas palyginti statokas. Kūdros dumble gausu gerai išsilaikiusių kaulų, skiedrų, nuodėgulių. Tikėtina, kad jame esama ir kitų organinių liekanų ar dirbinių.

Kūdra – sudėtingas įrenginys ir retas archeologinis radinys, todėl būtina ypač gerai parinkta tyrimų ir mokslinės fiksacijos metodika bei įranga, technikos priemonės. Viso to 2006 m. ekspedicija neturėjo, todėl perkasa 172, kurios ne visas plotas buvo ištirtas, buvo užkonservuota, tikintis tyrimus tęsti tik tinkamai pasirengus.

Lieporių neįtvirtintos gyvenvietės I chronologijai patikslinti naujų duomenų 2006 m. tyrinėjimų metu nebuvo aptikta. Gyvenvietė datuojama IV–VIII a.

LIEPORIAI UNFORTIFIED SETTLEMENT I

In 2006 trench 172, which had an area of 50 m^2 (Fig. 1), was excavated at Lieporiai unfortified settlement I (Šiauliai). An area of 22 m^2 was excavated down to sterile soil while the other area of the trench (28 m^2) was partially excavated and preserved since a deep pond was found there. The cultural layer consisted of two different horizons. The upper 10–50 cm thick horizon was the settlement's general cultural layer with finds characteristic to a living environment: stones, small pieces of charcoal, animal bones and teeth, large and small pieces of charred clay plaster, small sherds of smooth hand built pots, pieces of slag, and stone and iron artefacts. The stone artefacts include 9 quern stones, 2 whetstones, 8 polishing stones, 8 grinding stones, 1 mortar, 1 bore peg, and 3 artefacts of uncertain purpose. The iron artefacts include a crook-shaped pin and a worn out awl. The cultural layer's lower horizon consisted of pond silt, in which were found, aside from the aforementioned artefacts, boards, sticks, wood slivers, and pieces of wood. The settlement dates to the 4th–8th centuries.